

EPISTEMOLOGIE

Mgr. Lucie Štěpánková

26.11.2019

Epistemologie

Nauka, zabývající se:

- ▶ procesem poznání
- ▶ jeho mechanismy
- ▶ vztahem poznání a skutečnosti

Jaké si klademe otázky?

- ▶ Jak dítě rozumí světu, ve kterém žije? Jaké jsou jeho představy o světě a proč?
- ▶ Můžeme jako dospělí zprostředkovat dítěti skutečné poznání? Jaké to bude mít komplikace? S čím je nutno počítat?

Dítě nepřichází do mateřské školy nevědomé, prázdné jako čistý list papíru, který učitelé teprve odshora dolů popíší pravdivým a objektivním věděním o světě. Každé dítě už světu kolem sebe nějak rozumí, má o něm své představy. **Vzdělávací proces je vždy střetáváním jeho prvotních představ s novými informacemi.**

Dětský svět = svět „tady a teď“.

- ▶ Podmínkou jeho poznávání dítětem je proto „být při tom“. Učení je proto vždy: konkrétní, situační, vázáno na osobní zkušenost
- ▶ Potřebujeme vědět:
 - ▶ Jak děti myslí.
 - ▶ Jak děti poznávají svět.
 - ▶ Jak se děti učí.

Jak děti myslí

Jean Piaget

Zabýval se **genetickou epistemologií**, tedy problematikou, jak se vyvíjí vztah mezi poznávajícím jedincem a objektem poznávání v různých věkových obdobích člověka, jak vzniká a proměňuje se poznávání světa u jedince.

Snažil se **popsat změny k nimž dochází během ontogeneze.** Pokusil se proto ve vývoji jedince odlišit specifická stádia poznávací činnosti. V rámci každého stádia se pak pokusil popsat specifické struktury myšlení jedince.

Snažil se prozkoumat, jak se během vývoje jedince tyto struktury myšlení mění, transformují. Zjistil, že **jedna konkrétní úroveň poznání je výsledkem předchozího vývoje; vzniká reorganizací a transformací úrovně předchozí.**

Poznání tedy pro Piageta není vrozenou záležitostí; znalosti jedinec vytváří svými akcemi, svým jednáním.

Stádia kognitívneho vývoje jedinca podľa Piageta

- ▶ **senzomotorické stadium** (narodení - 2 roky)

Dôležitými procesy jsou: **motorická aktivita, vnímání a experimentování.**

- ▶ **předoperační stadium** (2-7 let)

Dôležitými procesy jsou: **řeč, tvoření představ a jednodušší myšlení.**

- ▶ **stadium konkrétních operací** (7- 12 let)

Dôležitými procesy jsou: **logické myšlení a operování s abstraktními pojmy.**

- ▶ **stadium formálních operací** (12 let a výše)

Dôležitými procesy jsou: **abstraktní, formálně logické operace.**

- ▶ Duševní vývoj se jeví jako sled popsanych stadií.
- ▶ Nové stadium nenahrazuje předchozí, ale je jejím kvalitativním prodloužením.
- ▶ Pořadí sledu stadií je stále, i když průměrný věk, který stadia charakterizuje se může individuálně měnit.

Jak děti poznávají svět

Zásadní vliv na vývoj poznávání u dětí mají:

- ▶ Endogenní vlivy (vnitřní) - individuální psychické a biologické charakteristiky či dispozice každého dítěte.
- ▶ Exogenní vlivy (vnější) – aspekty sociální, ekonomické, kulturní, etnické, náboženské aj..

Představy dítěte o pojmech, věcech a jevech

- ▶ **Prekoncepty** (dětské představy) - podle Pupaly (2001, s. 212) „*dětské prekoncepce představují úhel pohledu dětí na svět, přes který tento svět “čtou” a vysvětlují si jej pro sebe.*“
- ▶ **Naivní teorie** dítěte – složitější konstrukty, kterými si děti vysvětlují skutečnosti. Odpovědi na otázky: proč, jak, co, s jakým výsledkem, k čemu to slouží aj.)
- ▶ **Miskoncepty** – mylná, chybná pojetí představ, nesprávná osobní prekoncepce, hypotéza nebo teorie, která bývá značně rezistentní vůči změnám.

Jak se děti učí

Tradiční pojetí vzdělávání (transmisivní):

- ▶ Dítě přichází do školy a nic neví.
- ▶ Úkolem učitele je všechno je naučit.
- ▶ Intelligence je chápána jako suma vědomostí, které si dítě osvojí v průběhu docházky do MŠ.

Konstruktivistické pojetí školy a vyučování (humanistické):

- ▶ Dítě přichází do školy a o světě ví spoustu věcí
- ▶ Úkolem učitele je vytvořit při učení takové podmínky, aby si dítě svoje poznatky pod jeho vedením utřídilo a (re)konstruovalo ve spolupráci s ostatními dětmi do reálného obrazu světa
- ▶ Inteligence se rozvíjí v aktivní myšlenkové činnosti při učení

Autentické - prožitkové učení

- ▶ Pedagogický styl učitele, v němž se uplatňuje způsob, kterým se dítě předškolního věku učí a naučí samo spontánně.
- ▶ Zahrnuje vlastní iniciativu dítěte (vnitřní motivace k učení).
- ▶ Skutečné, „opravdové“ učení; neučíme se „jakože něco děláme“ (akademicky), ale doopravdy, v situacích reálného života. Učíme se NĚCO, nikoli O NĚČEM. Jeho východiskem je **bádání, zkoumání** a výsledkem je **produkce, nikoli reprodukce poznatků**.

„Nikdo nemůže nikoho nic naučit, ale pedagog může vytvořit takové podmínky, v nichž se dítě naučí něco samo.“

Steen Larsen

Pedagogické podmínky pro úspěch autentického učení

Základní podmínkou je učitel

- ▶ **Volba pedagogického postupu vychází od dítěte.** Učitel modeluje svůj didaktický postup na míru předpokladům dítěte. Výsledkem pak je, že vnější podmínky odpovídají podmínkám vnitřním, tzn., že dochází k souladu didaktiky a psychologií dítěte.
- ▶ **Vztah učitele k dítěti je podporující a partnerský.** Učitel v MŠ je pro děti podporujícím partnerem, který je provází a pomáhá mu objevovat svět. Dítě přijímá se všemi jeho slabostmi i přednostmi. Dává najevo, že má zájem o toho, kdo se učí a rozumí jeho myšlenkám a pocitům.
- ▶ **Úlohou učitele je usnadňovat dítěti jeho způsob učení.** Učitel v MŠ vystupuje v roli facilitátora – usnadňuje dítěti učení s cílem být co nejbližší spontánnímu prožitku a přitom vycházet ze stanovených cílů.
- ▶ **Učitel připravuje prostředí** pro motivující a seberozvíjející dětské činnosti. Neplánuje obsah a náměty her, ale připravuje časové a prostorové podmínky, aby děti měly pohodu pro spontánně zvolené činnosti.

LITERATURA

- DVOŘÁKOVÁ, H. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4
- GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. a kol. *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-815-5
- HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (aktualizovaný program)*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7376-061-5
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-847-3
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Věstník MŠMT, sešit 2, Ročník LXI, únor 2005.
- HOLT, J. *Jak se děti učí*. Praha: Agentura STROM, 1995.
- HAVLÍNOVÁ, M., & VENCÁLKOVÁ, E. (eds.). (2008). *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. 3. vyd. Praha: Portál.
- KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž: Spirála 1993.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001.
- PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. Praha: SPN, 1970.
- PIAGET, J. INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. Praha: SPN, 1970.

Děkuji za pozornost

Mgr. Lucie Štěpánková

LucieStepanko@gmail.com